El Paral·lel i el Paralelo, per Júlia Costa

Júlia Costa, mestra, humanista i escriptora

El redescobriment del Paral·lel, avinguda que fins a la normalització lingüística va ser el *Paralelo,* castellanisme que sempre reivindico sense èxit, ha vingut acompanyat com no podia ser altrament d'una mitificació que potencia uns aspectes del lloc i n'oblida uns altres. No hi ha hagut un sol Paral·lel, hi hagut molts i diversos, els llocs canvien i es transformen dia a dia. El seu accidentat, complex i atzarós naixement va contemplar l'establiment de tot un seguit de barraques de fira sorolloses, amb molts espectacles que avui ens faria veritable angúnia contemplar. Els bons ninotaires de l'època van reflectir-lo sovint per tal de contrastar la seva realitat popular amb la d'una altra avinguda interessant, però per a la gent benestant i fatxenda, avui molt menys evocada de forma retrospectiva, el Passeig de Gràcia.

Els primers anys del segle XX, amb l'efímera bonança econòmica i l'ambient que es va escampar gràcies a la Primera Guerra Mundial, ja que quan les coses van malament per a alguns uns altres se n'aprofiten, va millorar i diversificar l'oferta amb espectacles de més volada tot i que aquests van conviure amb la misèria anterior sense problemes. Ja aleshores s'hi havien construït teatres amb cara i ulls, un dels més grans i antics és l'*Español,* del qual ningú, avui, no en vol reivindicar el nom original i potser això ha fet que n'arribés a tenir uns quants sense que cap hagi estat prou sòlid per a fer-ne oblidar l'original.

Als teatres del *Paralelo* s'hi ha fet de tot: revista de categoria, mímica, obres en català i castellà, opereta, òpera, vodevil, flamenc, ballet. Tots els gèneres han passat per les seves sales i per les seves barraques. Alguns bons actors hi van treballar i fins i tot, com la mateixa Xirgu, van ser criticats per haver-ho fet. Mencionar-ne alguns seria oblidar-ne uns altres. Les obres de teatre han estat molt diverses, des de les històries estripades de gitanos de Vallmitjana fins arribar a textos de Guimerà, de Rusiñol i d'altres autors més moderns. Un gènere molt apreciat pel públic habitual va ser durant anys el d'autors com Amichatis, amb dones deshonrades, prostitutes de bon cor, orfanetes maltractades i violències entre pinxos. Hi ha un Paral·lel més miserable, el que toca al port i al *Barrio Chino* i un de més popular, fins i tot innocent en molts aspectes, on s'aplegaven teatres, cafès i tota mena d'establiments singulars. I cal no oblidar que quan parlem del Paral·lel no parlem de tota l'avinguda, la gresca s'acabava més o menys a tocar del Cine Amèrica.

El Paral·lel va viure els anys del cuplet, els de la sarsuela, un gènere interclassista l'èxit del qual va durar ben bé cent anys. També va arribar el furor del tango, les modes canvien. No hi hauria un gran trencament a causa de la guerra civil, malgrat els bombardeigs i les tragèdies individuals i col·lectives. Un dels grans canvis el va produir l'arribada del cinema sonor. La postguerra i el període que va fins ben entrats els anys seixanta i setanta veurien revifar un *Paralelo* igualment interessant, encara que avui es menystingui: revista agosarada, atraccions familiars, cinema popular, flamenc, encara sarsuela, sardanes amb vermut i espectacles per a tothom, com ara els dels Vienesos. Arribarien bones obres de teatre, com ara les de Buero Vallejo i menys ambicioses però igualment populars com les de Martínez Soria o, en el present, les protagonitzades per Joan Pera. Les primeres obres en català de la postguerra es representarien al Paral·lel, de la mà d'aquella gran parella oblidada de forma injusta, Maria Vila i Pius Daví. Els teatres que van ser convertits en cinema tornarien a ser teatres i acollirien recitals de cantants catalans però també cobla andalusa o música *moderna.*

No hi ha hagut un sol Paral·lel, sinó molts. Una part del Paral·lel fregava allò que en deien *Barrio Xino* i hi havia prostitució i tota mena de *vicis,* era la porta d'un món sòrdid exemplificat en locals com la Criolla o la prostitució decadent del carrer de les Tàpies. Abans de la guerra trobem, així mateix, un Paral·lel reivindicatiu, polititzat, amb una alta dosi de violència lluitadora, el de la vaga de la Canadenca o el de la *Tranquilidad.* El *Paralelo* serà, amb el també popular Montjuïc proper, el regne de l'emperador

Lerroux. Aquest Paral·lel desapareixerà de forma irreversible després de la guerra civil. Fins i tot les manifestacions multitudinàries actuals comptades vegades han triat el Paral·lel, amb alguna excepció, com ara la que es va fer en contra de la invasió de l'Irak.

Un altre vessant serà sempre més diversa i familiar, al Paral·lel s'hi trobaran durant anys espectacles per a tots els gustos i s'hi podran portar els avis o les tietes quan vinguin de visita des del poble, sense problemes. Fins i tot una part de la revista que s'hi fa sembla familiar, la de l'Apolo té pretensions de grandesa, la del Molino és més original i espontània, crearà estil. L'Arnau i l'Espanyol diversifiquen l'oferta. Els matrimonis humils van de tant en tant, a aquests espectacles per a adults, ni que sigui un cop l'any. Les atraccions de l'Apolo i la seva sala de ball o la seva bodega comptaran amb un gran suport popular durant molt de temps.

La postguerra veurà com els teatres, i no tan sols els del Paral·lel, es reconverteixen en cinemes o alternen la programació. El cinema és barat, la gent hi passa una bona estona, no pateix fred allà dins, s'hi troba els coneguts, hi berena i sopa. Hi haurà cinemes més pecaminosos, no pas per la programació sinó per la gent que hi va, com ara l'Hora. El Paral·lel de la postguerra el trobem recollit en alguns llibres emblemàtics, com ara els de González Ledesma, qui a moltes de les seves novel·les evoca entranyables aspectes de l'avinguda amb una certa nostàlgia. Avui fins i tot aquell Paral·lel dels anys setanta i vuitanta que l'escriptor descriu i critica és ja un record.

La decadència, o més aviat la nova transformació del Paral·lel arribarà més que res a causa dels canvis en l'oci popular, la gent comença a tenir cotxe i toca el dos, desapareixen amb moltes dificultats els barris de barraques i molts dels seus habitants, que formaven una gran part del públic popular dels diumenges, aniran a viure lluny de l'avinguda. Alguns teatres continuaran en actiu, amb un èxit remarcable, amb alts i baixos, però també els cinemes es reinventen i al Paral·lel hi trobarem el Cinerama, el Reggio. Desapareixen sales emblemàtiques com el Còmic, que ja havia perdut abans la seva *alameda,* però més endavant s'hi instal·len discoteques d'una certa categoria, *Studio 54, Barbarroja*. Hi haurà nous intents de revifalla amb l'arribada de la democràcia, els anys vuitanta les aspes del Molino tornen a girar, Flotats estrenarà de bell antuvi al nou Condal. Els muntatges més interessants de gent com Dagoll Dagom tenen lloc en el Paral·lel.

Escriure sobre el Paral·lel, sobre el *Paralelo,* és difícil pel fet que no podem parlar d'una sola realitat, cada teatre, cada cafè, cada racó, cada personatge, té la seva pròpia història. Potser la mitificació és inevitable però per més que n'evoquem les característiques sempre ens quedarem curts. És un dels indrets de Barcelona que ha fet vessar més tinta i encara és així en el present, quan sembla que molta gent hagi descobert la seva història mentre que des dels seus inicis s'ha escrit molt sobre el lloc i a l'entorn dels seus locals i personatges emblemàtics, tot i que aquest interès ha tingut alts i baixos. Manel Badenas va haver d'endegar amb els seus propis mitjans la primera edició d'un llibre sobre el lloc, l'any 1993.

Pel Paral·lel, un dia o un altre, hi va passar tothom i encara, malgrat tot, hi passa molta gent. El futur és imprevisible, ja que els llocs tenen vida pròpia i no responen a les nostres mitificacions i projectes de futur. I potser està molt bé que sigui així. Per això no sempre les bones intencions de revifalla, quan es programen des de dalt o de la mà dels experts, tenen èxit. Per no recuperar no hem recuperat ni tan sols el nom original, aquell amb el qual el mencionava tothom des dels inicis: rics, pobres, castellans i catalans, *Paralelo.* Posats a recuperar potser allò de Marquès del Duero i que molta gent, de forma errònia, creu que li van posar els franquistes, no estava tan malament, tot i que molt millor encara hauria estat haver reivindicat el nom de Francesc Layret, el qual va poder dur, de forma efímera, durant tan poc temps.

Aquest article forma part del projecte Fem Història- Fem Barcelona, coordinat per Tot Història Associació Cultural amb la col·laboració de l'Institut de Cultura de Barcelona, l'Ajuntament de

Barcelona i el Centre Cívic Pati Llimona.

Text també editat pel Fem Plaça Paral·lel

Per citar l'article: Costa, J. (2015). El Paral·lel i el Paralelo. *Catxipanda, 2*(1).Recuperat (data de visualització), a http://wpu.ir/yxt5b